

Rasizam u baletnoj umjetnosti

Tina Cota,
doktorski studij muzikologije

Poticaj za istraživanje

- ❑ kolegij **Suvremena muzikologija u svijetu 1** - prof. dr. sc. Harry White
- ❑ **zadatak:** jednu od predloženih tema istražiti i povezati s područjem doktorske disertacije
- ❑ nastup **Alvin Ailey American Dance Theatre** u **Deutsche Oper Berlin** (2011.) - vlastito osvještavanje činjenice kako u **klasičnom baletu** nisu sve rase podjednako zastupljene:
 - ❑ **bijela rasa** - dominantna
 - ❑ **plesači azijskog podrijetla** - prisutni u sve većem broju
 - ❑ **plesači crne boje kože** - rijetko angažirani (češće kao solisti nego članovi ansambla ili u kompanijama koje čine samo crni plesači, npr. DTH)
- ❑ **PITANJE:** *Zašto je klasični balet, u kojem se plesači iz svih krajeva svijeta izražavaju univerzalnim plesnim jezikom, umjetnička forma pretežno bijele rase? Koji su razlozi za nepostojanje različitosti?*

Klasični balet

- ❑ umjetnička forma **europske provenijencije** (višestoljetna tradicija)
- ❑ jedna od **najzahtjevnijih i najrigoroznijih plesnih formi: teška plesna tehnika, dugogodišnje školovanje** u baletnim školama i na plesnim akademijama (često vrlo skupo), **određene fizičke predispozicije plesača** (borba s vlastitim tijelom od djetinjstva - izvođenje koraka u neprirodnim položajima)
- ❑ **selekcija za radno mjesto u profesionalnim ansamblima** - oštra, velika konkurencija, svaki detalj može biti presudan
- ❑ **prilike za plesače crne boje kože još i teže** - zbog uvriježenog mišljenja da je balet ekskluzivna umjetnička forma koja treba odražavati europsku estetiku
- ❑ **s ciljem prihvaćanja različitosti u klasičnom baletu**, znanstvenici, ali i plesači crne boje kože različitih generacija posljednjih godina sve češće govore o pitanju rasne diskriminacije

Stereotipi, predrasude, rasna diskriminacija

- ❑ **tijela plesača crne boje kože** - smatrana pogodnija za **suvremeni ples**, nego za klasični balet

Brenda Dixon Gottschild ukazala je na probleme u radu s kojima se plesači susreću:

- ❑ osim **boje kože**, afroamerički plesači odudaraju od baletnog stereotipa i zbog rasnih obilježja poput **teksture kose, crta lica, stopala i istaknute stražnjice**
- ❑ veću šansu za uspjeh imaju plesači **svjetlije boje kože**, jer oni s tamnijom kožom djeluju opasnije, robusnije i muževnije, bez obzira na težinu i strukturu kostiju

Nyama McCarthy-Brown navodi:

- ❑ **priče tradicionalnog europskog baleta** zasnovane su na ideji “ultafemininosti” bijele žene i pogledu (**gaze**) bijelog muškarca koji žudi za njom - crna žena osporila bi tu krhku i dugo održavanu paradigmu

- ❑ **povreda osobnosti plesačica:** od nekih balerina crne boje kože, čak i onih svjetlije puti, koje su bile zaposlene u baletnim kompanijama u kojima prevladava bijela rasa, bilo je zatraženo da puderom posvjetljuju lice i tijelo kako bi se uklopile u repertoar (osobito u tzv. *bijeli balet*)
- ❑ situacija pri zapošljavanju nešto je bolja za **muške plesače:** crni plesač smatran je **atraktivnim i egzotičnim** i ne narušava sliku bijele žene kao uzora ženstvenosti
- ❑ npr. **Arthur Mitchell** - prvi afroamerički solist u New York City Balletu i plesač Georga Balanchinea

Arthur Mitchell i Diana Adams (NYCB)
Igor Stravinski, George Balanchine: Agon

- Mitchell je s Karelom Shookom osnovao baletnu školu i kompaniju **Dance Theatre of Harlem (1969.)** - najdugovječniju afroameričku baletnu kompaniju u SAD-u (također je bila prisutna diskriminacija, odražavala utjecaj Balanchineove estetike)

Arthur Mitchell i Dance Theatre of Harlem

Šira javnost posljednjih je godina upoznata s pitanjem rasne diskriminacije u baletu kroz:

- ❑ rad **Misty Copeland** - prva afroamerička baletna prvakinja u American Ballet Theatreu i aktivistica
- ❑ slučaj balerine **Chloé Lopes Gomes** (prva crna balerina u Staatsballet Berlin – tužila ih zbog rasizma, dobila spor i produljenje ugovora)
- ❑ otkazivanje ili mijenjanje produkcija **baleta Orašar** u europskim kazališnim kućama (zbog rasne povrede unutar divertismana **2. čina**)

Misty Copeland
P. I. Čajkovski: *Labuđe jezero*

Iskustva članova Baleta HNK-a u Zagrebu (intervju)

- ❑ kako bih doznala kakva je situacija u Baletu zagrebačkog HNK-a i kakva su općenito iskustva i razmišljanja njegovih članova o pitanju rasne diskriminacije, provela sam **intervju** s **dvoje ispitanika**
- ❑ **1. ispitanica:** balerina azijskog podrijetla
- ❑ **2. ispitanik:** baletan tamne boje kože
- ❑ **3. ispitanik:** osoba bijele rase, odustala od intervjuja zbog delikatnosti teme

Kratki osvrt (izdvojena pitanja i odgovori)

1. Što za vas znači pojam *diskriminacija*?

- ❑ **Prva ispitanica:** “Za mene diskriminacija znači nepovoljan životni položaj, manjak poštovanja i ljudskih prava zbog nacionalnosti, boje kože ili jednostavno drugačijeg fizičkog izgleda od ostalih ljudi u okolini u kojoj živiš.”
- ❑ **Drugi ispitanik:** “Diskriminacija je za mene nepravedno postupanje prema nekoj osobi zbog određenih činjenica koje ta osoba nije sama odabrala i ne može ih promijeniti. Dakle, kada se nekoga loše tretira zbog nečeg nad čime nema moć i nema moć to promijeniti.”

2. Jeste li ikada doživjeli diskriminaciju zasnovanu na rasi, nacionalnosti ili fizičkim predispozicijama tijekom baletnog školovanja ili profesionalnih angažmana? Imate li takvih iskustava iz HNK-a u Zagrebu?

- ❑ **Prva ispitanica:**
- ❑ rad s francuskim koreografom u Zagrebu: oštar prema balerinama iz Azije, umjesto imenom, obraćao im se s “Madame Japon” → utjecalo na radnu atmosferu u cijelom ansamblu
- ❑ nije se posebno loše osjećala radi toga, jer su kao plesači naučili surađivati s neugodnim umjetnicima i situacija za nju nije bila posebno šokantna

- ❑ **Drugi ispitanik:**

- ❑ rasnu diskriminaciju nije doživio jasno i direktno, ali smatra da činjenica da je plesač tamne boje kože ponekad negativno utječe na njegov plesачki angažman, jer općenito u baletu fizički izgled plesača igra značajnu ulogu

- ❑ **prisjetio se nekih neugodnih iskustava iz škole i situacija koje su mu u radu predstavljale problem:**

rečeno mu je da ima prevelika usta, profesorica je tražila da ih drži zatvorenima; često zamoljen da kosu održava jako kratkom, jer njegove prirodne kovrče djeluju neformalno i neuredno; zbog prirodne strukture kostiju, njegova stopala i koljena nikada ne izgledaju dovoljno ispruženo, koliko god se trudio; niži je od 180 cm, zbog čega ga je na audicijama odbilo 85% kompanija

- ❑ **problem s baletnom opremom:** tek posljednjih nekoliko godina proizvodi se baletna odjeća i obuća za plesače svih boja kože, prije je bila namijenjena isključivo plesačima bijele rase

- ❑ **nema negativnih iskustava iz HNK-a u Zagrebu, sektor Baleta je otvoren za različitosti** (samo jednom je cijeli Ansambl bio zamoljen da nosi izrazito bijelu šminku, koja je odgovarala onoj koja se nosila u 18. stoljeću (povezano s radnjom) - tada je pristao kao novi član, ali nije siguran bi li se danas u takvoj situaciji ugodno osjećao)

3. Smatrate li da rasa i boja kože utječu na dobivanje određenih uloga?

- ispitanik je odgovorio kako se ta situacija dosta promijenila na bolje u odnosu na prije, a oboje ispitanika smatraju kako bi jedini kriteriji za dobivanje uloga trebali biti sposobnost i kvaliteta plesača
- oboje ispitanika istaknulo je kako se ipak za neke uloge, npr. **Kineski ples** ili **Arapski ples** u **Orašaru**, odabiru oni plesači koji fizičkim izgledom više odgovaraju tim ulogama
→ ispitanica takav odabir smatra logičnim, a ne rasističkim, a ispitanik je naveo primjer kada je jednom zbog ozljeda kolega plesao i **Kineski ples**, čime je dokazao da odabir može biti i drugačiji

4. Odnosi li se rasna diskriminacija u baletu podjednako na soliste i na članove ansambla?

- Prva ispitanica:** smatra kako u zagrebačkom Baletu to nije slučaj, ali ne zna kako je drugdje
- Drugi ispitanik:** smatra kako definitivno postoji razlika, jer se **solisti ne moraju uklopiti**, dok će se balerina crne boje kože teže zaposliti u ansamblu kojeg čine većinom bijele plesačice
- naveo je **anegdotu iz zagrebačkog HNK-a:** jedna članica ansambla morala je promijeniti boju kose, jer se previše isticala, dok je istovremeno solistica istu takvu boju kose mogla zadržati (obje balerine su bijele rase, radi se isključivo o **percepciji različitosti**)

5. Koje je vaše mišljenje o sudjelovanju balerina crne boje kože u tzv. *bijelim baletima* (npr. u 2. činu *Labuđeg jezera* i *Giselle* ili 3. činu *Bajadere*)?

- ❑ **Prva ispitanica:** smatra da osoba treba biti angažirana prema svojim sposobnostima, bez obzira na boju kože; drži opravdanim da u klasičnom repertoaru plesači nose iste kostime, jer je to dio predstave i potrebno je slijediti odluke koreografa, međutim, ako se osoba ne osjeća ugodno u bijelom kostimu, smatra da u tom slučaju u određenoj koreografiji ne bi trebala sudjelovati
- ❑ **Drugi ispitanik:** “Važni su talent, sposobnost, ali i strast, i ako plesač posjeduje sve navedene kvalitete, trebao bi moći plesati u bilo kojoj ulozi, u bilo kojem ansamblu, baletu ili kostimu.”

6. Što biste učinili da imate moć ili poziciju promijeniti stvari?

- ❑ **Prva ispitanica:** drži da je zagrebački Balet modernog mentaliteta, bez prisutnosti diskriminacije, te da promjene nisu potrebne; balet je odabrala za profesiju znajući da je riječ u umjetnosti europske provenijencije, kao takvoga ga poštuje i nikada se u karijeri nije osjećala diskriminirano; također smatra da bi svaki umjetnik ponajprije trebao težiti biti i dobar čovjek
- ❑ **Drugi ispitanik:** ne bi toliko mario za fizičke predispozicije, već bi gledao talent, način na koje se plesač kreće i kako izvodi korake; učinio bi balet, sve druge vrste umjetnosti i sport dostupnijima djeci različitih rasa, podrijetla i imovinskog stanja: “To je moj idealan svijet”

Zaključak:

- ❑ u razgovoru s **plesačima HNK-a u Zagrebu (2 ispitanika)** saznala sam o njihovim profesionalnim iskustvima i osobnim razmišljanjima o pitanju rasne diskriminacije
- ❑ također, jedna je osoba (**3. planirani ispitanik**) odustala od intervjua
- ❑ ovo malo istraživanje pokazalo je kako ne razmišljaju svi plesači na isti način o razlozima diskriminacije u baletu:
neki od njih zapravo i ne razmišljaju previše o ovom pitanju - prihvatili su nametnutu ideologiju s ciljem opstanka i uspjeha unutar baletne zajednice, neki su itekako svjesni što znači biti “drugi”, biti drugačiji, jer su tijekom života to iskusili, a neki još uvijek osjećaju stanovitu nelagodu govoriti o ovoj temi

Postavlja se pitanje:

Je li razlog nepostojanja raznolikosti doista posljedica uvjerenja da je balet umjetnička vrsta namijenjena bijeloj rasi? Ili je samo riječ o prihvaćenom stereotipu u baletnoj zajednici i među publikom, navici koju je moguće mijenjati?

Možemo se nadati da će podizanje svijesti o pitanju rasne diskriminacije promijeniti buduću sliku klasičnog baleta i pokazati kako je upravo različitost među plesačima odraz stvarnog svijeta u kojem živimo i nešto što je poželjno i uistinu prekrasno.